

Wiedza kobiet w okresie ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci

Alina Trojanowska, Andrzej Emeryk, Małgorzata Wilczek

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa Pediatricznego, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Trojanowska A, Emeryk A, Wilczek M. Wiedza kobiet w okresie ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci. Med Og Nauk Zdr. 2012; 18(3): 186-188.

Streszczenie

Wprowadzenie: Szczepienia ochronne spowodowały znaczne ograniczenie lub wyeliminowanie niektórych chorób zakaźnych u dzieci. Niestety, w ostatnich latach coraz częściej można zauważyć kampanie przeciwko stosowaniu szczepień u dzieci. Dlatego tak ważne staje się ciągłe podnoszenie wiedzy i świadomości rodziców w zakresie znaczenia szczepień w profilaktyce chorób zakaźnych.

Cel pracy: Celem badań była próba poznania stanu wiedzy kobiet w ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci oraz określenie zapotrzebowania na edukację w tym zakresie.

Materiał i metoda: Badania ankietowe przeprowadzono wśród 130 kobiet w ciąży w wieku 20-38 lat, hospitalizowanych w oddziałach Perinatologii i Ginekologii Zachowawczej PSK 4 w Lublinie.

Wyniki badań: Analiza materiału badawczego wykazała, że termin szczepienia ochronne prawidłowo rozumie tylko 30% ankietowanych kobiet w ciąży. Zaledwie 1/3 z nich (32,3%) wie, czym jest kalendarz szczepień. Jedynie 24,6% badanych ma wiedzę o rodzaju i możliwości wykonywania u dzieci dodatkowych szczepień, nie ujętych w obowiązkowym kalendarzu. Ankietowane w większości (78,5%) same przyznają, że ich wiedza na temat szczepień ochronnych u dzieci jest niewystarczająca i prawie wszystkie (96,1%) są zainteresowane jej poszerzeniem.

Wnioski: Stwierdzony dość niski poziom wiedzy wśród kobiet w ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci, mogący w przyszłości chronić ich dziecko przed wystąpieniem wielu chorób zakaźnych, wskazuje na konieczność intensyfikacji wśród nich działań edukacyjnych w tym zakresie.

Słowa kluczowe

dzieci, kobiety ciężarne, szczepienia ochronne, wiedza, edukacja

WPROWADZENIE

Przygotowanie kobiet w ciąży do stosowania metod wczesnej prewencji chorób u dziecka, w tym chorób zakaźnych, jest w Polsce czymś nowym i jeszcze nieupowszechnionym [1]. Mając na uwadze wynikające z działań prewencyjnych korzyści, należałoby dążyć do zmiany tej sytuacji. Szczepienia ochronne należą do najbardziej powszechnych działań profilaktycznych [2, 3, 4, 5, 6]. Spowodowały one znaczne ograniczenie lub wyeliminowanie niektórych chorób zakaźnych u dzieci. Niestety, w ostatnich latach coraz częściej można zauważyć kampanie przeciwko stosowaniu szczepień u dzieci [6, 7, 8, 9]. Dlatego tak ważne staje się ciągłe podnoszenie wiedzy i świadomości rodziców w zakresie znaczenia szczepień w profilaktyce chorób zakaźnych [1, 4, 9].

CEL PRACY

Celem badań była próba poznania stanu wiedzy kobiet w ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci oraz określenie zapotrzebowania na edukację w tym zakresie.

MATERIAŁ I METODA

Badania metodą sondażu diagnostycznego przeprowadzono wśród 130 kobiet w ciąży w wieku 20-38 lat, hospitalizowanych w oddziałach Perinatologii i Ginekologii Zachowawczej PSK 4 w Lublinie. Jako narzędzie badawcze wykorzystano niestandardyzowany kwestionariusz ankiety skonstruowany dla potrzeb pracy. Zebrany materiał poddano analizie statystycznej z zastosowaniem programu SPSS/PC. Istotność różnic między badanymi cechami sprawdzano testem χ^2 . Przyjęto poziom istotności statystycznej $p < 0,05$.

WYNIKI BADAŃ

W opracowaniu przyjęto 4 zmienne: wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania i kolejność ciąży. Najwięcej badanych kobiet (79,2%) było w tzw. młodszym wieku rozrodczym (20-30 lat), a tylko 20,8% z nich było w tzw. starszym wieku rozrodczym (31-38 lat). Ponad połowa (51,6%) kobiet była w ciąży po raz pierwszy, kolejne 34,6% – po raz drugi, a pozostałe 13,8% – po raz trzeci. Większość ankietowanych (73,1%) mieszkała w mieście, a tylko 26,9% na wsi. Pod względem wykształcenia grupa ta także była zróżnicowana. Wykształceniem wyższym legitymowało się 29% kobiet, średnim 43%, zawodowym 21%, a podstawowym 7%.

Analiza materiału badawczego wykazała, że termin „szczepienie ochronne” prawidłowo rozumie tylko 30% ankieto-

Adres do korespondencji: Alina Trojanowska Katedra i Zakład Pielęgniarstwa Pediatricznego, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, ul. Chodźki 2, 20-093 Lublin.
E-mail: zakladpp@umlub.pl

Nadesłano: 13 kwietnia 2012; zaakceptowano do druku: 4 września 2012

wanych kobiet w ciąży, przy czym istotnie częściej ($p=0,008$) kobiety z młodszej grupy wiekowej (20-25 lat). Zaledwie 1/3 z nich (32,3%) wie, czym jest kalendarz szczepień. Istotnie częściej wiedziały o tym kobiety młodsze ($p=0,0008$) i z wyższym wykształceniem ($p<0,001$). Jedynie 24,6% badanych ma wiedzę o rodzaju i możliwości wykonywania u dzieci dodatkowych szczepień, nie ujętych w obowiązkowym kalendarzu. Istotnie częściej miały taką wiedzę kobiety młodsze ($p=0,005$) i z wyższym wykształceniem ($p=0,039$). Prawie połowa ankietowanych (41,5%) wie, jakie szczepienia wykonuje się u dziecka w ciągu 24 godzin po urodzeniu. Istotnie częściej wiedziały o tym kobiety młodsze ($p=0,01$) i będące po raz trzeci w ciąży ($p<0,05$). Tylko co piąta z nich (20,8%) wie, jakie szczepienia wykonuje się u dziecka w 2. miesiącu życia. Tutaj istotnie wyższą wiedzę miały kobiety lepiej wykształcone ($p<0,002$) i będące w pierwszej ciąży ($p<0,05$). Także niewiele kobiet (30%) ma wiedzę, kiedy podaje się dziecku szczepionkę skojarzoną przeciwko odrze, śwince i różyczce. Istotnie częściej wiedziały o tym kobiety lepiej wykształcone ($p<0,03$). Ponad połowa badanych (55,4%) potrafi wymienić przeciwwskazania do szczepień. Istotnie wyższą wiedzę w tym zakresie miały kobiety młodsze ($p=0,04$), lepiej wykształcone ($p<0,001$) i będące w drugiej ciąży ($p=0,031$). Natomiast zdecydowana większość badanych (90%) zna objawy ewentualnych odczynów poszczepiennych u dzieci i rozumie konieczność obserwacji dziecka po szczepieniu w tym kierunku (100%). Prawie 3/4 (74,6%) respondentek uważa, że wiedzę o szczepieniach ochronnych u dzieci kobieta powinna uzyskać jeszcze przed porodem. Istotnie częściej uważały tak kobiety z wyższym wykształceniem ($p<0,001$). Jako preferowane źródło tej wiedzy badane najczęściej wskazywały pielęgniarkę (44,6%). Tutaj istotnie częściej uważały tak kobiety ze średnim wykształceniem ($p=0,0001$). Ankietowane w większości (78,5%) same przyznają, że ich wiedza na temat szczepień ochronnych u dzieci jest niewystarczająca i prawie wszystkie (96,1%) są zainteresowane jej poszerzeniem, przy czym istotnie częściej twierdziły tak młodsze z nich ($p=0,025$) i lepiej wykształcone ($p=0,0265$).

DYSKUSJA

Dane epidemiologiczne wskazują, że choroby zakaźne wieku dziecięcego nadal stanowią poważny, lecz często niedostrzegany problem zdrowotny [6, 10, 11, 12, 13, 14, 15]. Wynika to prawdopodobnie z tego, iż większość typowych chorób zakaźnych została częściowo lub całkowicie wyeliminowana, przez co nie stanowią już realnego zagrożenia. Jednak w ostatnich latach obserwowane jest pojawianie się oraz wzrost zachorowań na „nowe” choroby zakaźne w populacji dziecięcej, takie jak: zakażenia rotawirusowe, pneumokokowe czy meningokowe. Z aktualnych danych wynika, że w Polsce i innych krajach Europy wzrasta liczba hospitalizowanych dzieci z powodu biegunek rotawirusowych, które stanowią poważny problem kliniczny [6, 14]. Wielu ciężkim chorobom i wynikającym z nich zagrożeniom można zapobiec, podając dziecku odpowiednio wcześniej szczepionkę. Jak podaje wielu autorów, najskuteczniejszą metodą zapobiegania biegunce rotawirusowej u niemowląt są szczepienia zapewniające ochronę dzieci przed ciężkim przebiegiem choroby [11, 13, 16, 17]. Z literatury wynika też, że zastosowanie profilaktyki inwazyjnej choroby meningokowej, obejmującej szczepienia ochronne, jest wskazane ze

względu na częste nosicielstwo, wysoką zachorowalność, ryzyko zachorowań epidemiologicznych oraz gwałtowny i ciężki przebieg choroby [12, 18]. Według piśmiennictwa także, ze względu na powszechne występowanie inwazyjnej choroby pneumokokowej u dzieci, jedyną skuteczną metodą zapobiegania zakażeniom przez te bakterie, jest profilaktyka obejmująca stosowanie szczepień ochronnych [10, 19, 20, 21]. Wyniki najnowszych badań prowadzonych w kilku krajach świata potwierdzają zmniejszenie zapadalności na inwazyjną chorobę pneumokokową u dzieci po wprowadzeniu szczepionki [6, 21]. Z drugiej strony podawanie szczepionek na masową skalę, a także stosowany niekiedy przymus wakcynacji budzą czasem opór. W ostatnich latach nasilają się działania ruchów antyszczepionkowych, podważających sens nie tylko poszerzenia programu szczepień, ale nawet realizacji programu obecnie obowiązującego. Pojawia się coraz więcej doniesień, opartych na słabych dowodach naukowych, dotyczących szkodliwego wpływu szczepień na zdrowie dziecka [6, 7, 8, 9]. Wątpliwości autorów dotyczą: zbyt dużej liczby podawanych dzieciom szczepionek, zbyt wczesnego ich rozpoczynania i niebezpieczeństwa ich stosowania. Nie należy zapominać jednak o tym, że eliminacja wielu groźnych chorób zakaźnych nastąpiła właśnie dzięki szczepieniom ochronnym.

Wiedza kobiet w okresie ciąży na temat znaczenia szczepień ochronnych jest niezwykle istotna w późniejszej prewencji chorób zakaźnych u dzieci [1, 4, 9]. W dostępnym piśmiennictwie polskim nie odnaleziono pracy na podobny temat. Przeprowadzone badania własne pokazały, że tylko niewielki odsetek ankietowanych posiada wystarczającą wiedzę na ten temat, chociaż większość z nich uważała, że kobieta powinna ją uzyskać jeszcze przed porodem. Być może wynikało to z tego, że nikt z pracowników służby zdrowia im takich informacji nie udzielił. Podobne spostrzeżenia poczynili również inni autorzy [1, 4, 9]. Zainteresowanie badanych kobiet edukacją zdrowotną na ten temat było bardzo duże, co niewątpliwie należałoby odpowiednio wykorzystać. Stwierdzony dość niski poziom wiedzy wśród kobiet w ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci, mogący w przyszłości chronić ich dziecko przed wystąpieniem wielu chorób zakaźnych, wskazuje na konieczność intensyfikacji wśród nich działań edukacyjnych w tym zakresie.

WNIOSKI

1. Wiedza kobiet w ciąży na temat szczepień ochronnych u dzieci jest niewielka i wymaga uzupełnienia.
2. Na stan wiedzy w tym zakresie miał wpływ: wiek badanych kobiet, poziom ich wykształcenia i kolejność ciąży. Miejsce zamieszkania nie stanowiło czynnika różnicującego. Istotnie wyższą wiedzę o szczepieniach ochronnych miały kobiety młodsze, lepiej wykształcone i będące po raz kolejny w ciąży.
3. Zapotrzebowanie na edukację zdrowotną na ten temat, szczególnie prowadzoną przez pielęgniarkę, było bardzo duże.

PIŚMIENNICTWO

1. Kochman D, Rudzińska T. Znaczenie edukacji rodziców w kontekście szczepień. *Probl Pielęg.* 2008; 16: 163-172.

2. Pirogowicz I, Kuchar E, Steciwko A. Szczepienia zalecane – optymalizacja postępowania wobec chorób infekcyjnych. *Fam Med. Primary Care Rev.* 2006; 8(3): 1046-1052.
3. Pokorna – Kawalek D, Mastalerz – Migas A, Steciwko A. Szczepienia zalecane w praktyce lekarza rodzinnego. *Terapia* 2010; 2: 63-68.
4. Tarczoń I, Domaradzka E, Czajka H. Co na temat szczepień ochronnych wiedzą rodzice i pracownicy ochrony zdrowia. *Prz Lek.* 2009; 66: 27-33.
5. Grzesiowski P. Szczepienia dla całej rodziny. Obowiązkowe szczepienia dla dzieci. *Lekarz* 2008; 9: 98-107.
6. Wysocki J. Postępy w dziedzinie szczepień ochronnych w 2008 roku. *Med Prakt Pediatr.* 2009; 2: 45-52.
7. Kuchar E, Szenborn L. Postawy antyszczepionkowe i możliwości polemiki. *Przew Lek.* 2010; 5: 43-46.
8. Szenborn L, Czajka H, Wysocki J. Kontrowersje wokół szczepień. *Prz Lek.* 2009; 1-2: 65-70.
9. Kochman D, Rudzińska T. Analiza przyczyn decyzji rodziców o poddaniu szczepieniom dzieci w wieku 0-2 lat. *Pediatr Pol.* 2008; 83: 357-362.
10. Alter S. Zakażenia pneumokokowe. *Pediatr Dypl.* 2010; 5: 54-61.
11. Bass E, Pappano D, Humiston S. Rotawirus. *Pediatr Dypl.* 2008; 1: 36-45.
12. Majda-Stanisławska E. Choroby wywołane przez meningokoki w Polsce – charakterystyka i opis przypadków klinicznych. *Pediatr Pol.* 2009; 5: 488-491.
13. Mięgoć H. Biegunka rotawirusowa – leczenie, profilaktyka. *Zakażenia* 2009; 1: 97-99.
14. Huppertz HI, Salman N, Giaquinto C. Risk factors for severe rotavirus gastroenteritis. *Pediatr Inf Dis J.* 2008; 27(supl.): 11-19.
15. Hjuler T, Wolhlfart J, Kalsoft MS. Risks of invasive pneumococcal disease in children with underlying chronic diseases. *Pediatrics* 2008; 122: 26-32.
16. Woźniakowska-Gęsicka T, Gołąbek V. Czy szczepienia przeciwko rotawirusom są potrzebne. *Klin Pediatr.* 2009; 1: 47-49.
17. Vesikari T, Karvonen A, Prymula R. Efficacy of human rotavirus vaccine against rotavirus gastroenteritis during the first 2 years of life in European infants: randomized, double-blind controlled study. *Lancet* 2007; 370: 1757-1763.
18. Grzegosiewski P. Zakażenia meningokokowe – epidemiologia, klinika i profilaktyka. *Pediatr Dypl.* 2008; 4: 95-100.
19. Duszczyk E, Talarek E. Zapobieganie zakażeniom pneumokokowym u dzieci. *Klin Pediatr.* 2008; 1: 69-72.
20. Talarek E, Duszczyk E. Szczepienia przeciwko pneumokokom – terażniejszość i przyszłość. *Zakażenia* 2009; 2: 108-111.
21. Vestreim DF, Lovoll O, Aaberge IS. Effectiveness of a 2+1 dose schedule pneumococcal conjugate vaccination programme on invasive pneumococcal disease among children in Norway. *Vaccine* 2008; 26: 3277-3281.

Knowledge of pregnant women concerning immunization of children

Abstract

Introduction: Protective vaccinations have resulted in a significant reduction or elimination of some infectious diseases in children. Unfortunately, in recent years campaigns against the use of vaccinations in children have been increasingly more frequently observed. It is therefore important to constantly improve knowledge and awareness of parents about the importance of vaccinations in the prevention of infectious diseases.

Objective: The objective of the presented study was an attempt to recognize the state of knowledge of pregnant women concerning immunization of children, and the determination of their needs for education in this field.

Materials and methods: A survey was conducted among 130 randomly selected pregnant women aged 20-38 years, hospitalized in Perinatology and Conservative Gynaecology wards at University Hospital No.4 in Lublin.

Results: Analysis of the research material showed that only 30% of the surveyed pregnant women properly understood the term 'vaccination'. Only 1/3 of them (32.3%) knew what the schedule of vaccination meant. Only 24.6% of respondents had knowledge concerning the possibilities and types of additional vaccines for children, not covered by the compulsory vaccination schedule. The majority of respondents (78.5%) admitted that their knowledge pertaining to protective vaccinations was insufficient, and almost all of them (96.1%) were interested in expanding this knowledge.

Conclusions: A relatively low level of pregnant women's knowledge concerning the immunization of children which, in the future, could protect their child against the development of many diseases, indicates the need for intensification of educational activities in this area.

Key words

children, knowledge, pregnant women, protective vaccinations, education